

مطالعات اجتماعی

به جای تعلیمات اجتماعی

در دوره‌ی ابتدایی

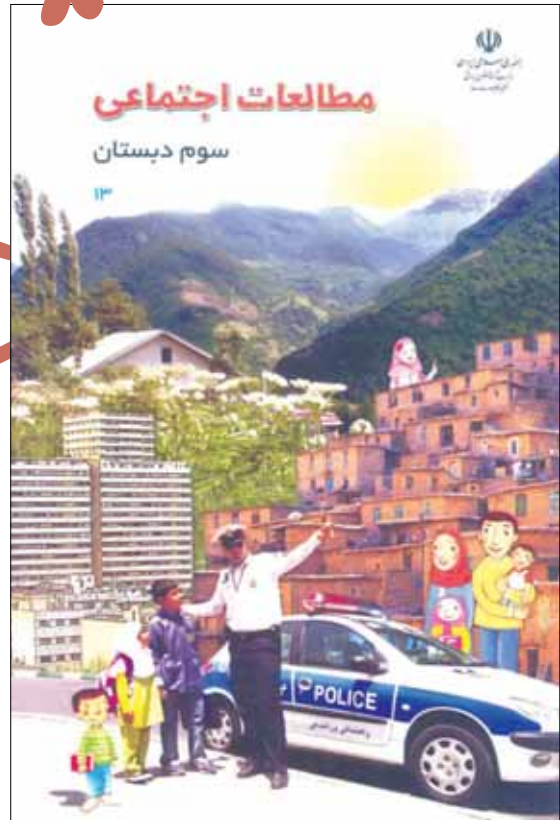
منصور ملک‌عباسی

اخیر، گروه مطالعات اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی تألیف کتاب‌های درسی با ارائه‌ی برنامه‌ی جدید و تألیف کتاب‌های مطالعات اجتماعی، برای پایه‌ی سوم ابتدایی و نیز سال ششم، رویکرد جدیدی را در پیش گرفته است. در سال جاری تحصیلی هم کتاب جدیدالتألیف مطالعات اجتماعی پایه‌ی چهارم ابتدایی به مدارس راه یافت. به هر حال شکل، محتوا و رویکرد این کتاب‌ها در دوره‌ی ابتدایی و نیز کتاب‌های جدیدالتألیف مطالعات اجتماعی سال‌های بالاتر با نگاه تلفیقی (نه به صورت کتاب‌های مجزای تاریخ، جغرافیا و مدنی) طراحی و ارائه شده‌اند که با آشنایی با رویکرد این برنامه می‌توان امر یاددهی- یادگیری را بهتر به اجرا گذاشت.

در این برنامه و در کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی سوم خود دانش آموز، تولد و دوران کودکی، رشد و تغییرات جسمی و توانی او مطرح می‌گردد و سپس محیط‌های خانواده و مدرسه شناخته می‌شود. توجه به گذشته‌ی دانش آموز (تاریخ)، توجه به روابط اجتماعی و مسئولیت‌ها در خانه و خانواده و مدرسه (مباحث اجتماعی) و شکل و فرم خانه‌ها در مناطق مختلف کشور (مباحث جغرافیایی) به صورت در هم تنیده و تلفیقی ارائه می‌گردد. نکته‌ی مهم دیگر

بسیاری از ما آموزگاران هنوز تعلیمات اجتماعی پایه‌ی سوم ابتدایی و داستان خانواده‌ی آقای هاشمی را به یاد داریم. سفرهای او به شمال، مشهد و گم شدن مریم را در خاطره‌ها نگه داشته‌ایم. کتابی بود در قالب داستان که موضوعات اجتماعی، جغرافیایی و بعضاً تاریخی را با رویکرد و نگاه تلفیقی مطرح می‌کرد. این کتاب‌ها در پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی هم در دل خود به سه بخش جغرافیا، تاریخ و مدنی تقسیم می‌شد ولی در دوره‌ی راهنمایی سه کتاب مجزا و مستقل جغرافیا، تاریخ و اجتماعی را ارائه می‌کردند که سه امتحان مجزا از هم نیز داشت. در سال‌های

انجام بازدیدهای علمی در محله و شهر، دانش‌آموزان به یادگیرنده فعال بدل شده و آنان را به مرحله‌ی فهم مطالب و کسب مهارت نزدیک می‌کند.

در برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی گذشته پیشتر انتظار بود که دانش‌آموزان مطالب درسی را سر کلاس گوش کنند و آن‌ها را به خاطر سپرده و در امتحان به سؤالات «نام ببرید»، «جای خالی را پر کنید» و مانند این‌ها پاسخ دهند. برنامه‌ی جدید مطالعات اجتماعی انتظار دارد که مباحث مفهومی و مطالبات مهارتی کتاب قبلاً توسط معلم محترم به دقت مطالعه شود با دیدن تصاویر، فعالیت‌ها و کاربرگ‌ها هدف‌های درس یا همان انتظارات از دانش‌آموزان معلوم گردد سپس برای اجرای تدریس، معلم طرح‌هایی را با خود به کلاس بیاورد که مثلاً برای فهماندن و یا کسب مهارت این موضوع بهتر است با این سؤالات کار را شروع کنم، این فعالیت را انجام دهم و دانش‌آموزان در مقابل پاسخ دهند، اظهار نظر کنند، کار گروهی را با طرح یک موضوع در کلاس پیگیری کنند و با قبول مسئولیت‌های کوچک و بزرگ، هدف‌های درس یک‌یک تحقق یابد و دانش‌آموزان به مرحله‌ی فهم و یادگیری و انجام مهارتی نزدیک شوند. انجام بازدیدهای علمی، برداشت ذهنی از عکس‌های کتاب، قبول مسئولیت برای انجام کاری در خانه در راستای هدف‌های درسی کتاب، انجام و حل کاربرگ‌ها به صورت فردی و گروهی در کلاس، سبب توانمندی، فهم و یادگیری ماندگار در دانش‌آموز می‌شود و یک معلم هوشمند از بازخوردهایی که در حین تدریس و انجام فعالیت‌ها طی چند جلسه از دانش‌آموزان می‌گیرد قادر است که با ثبت فعالیت‌های آنان در چک‌لیست مشاهده، آنان را به خوبی ارزش‌یابی کند (ارزش‌یابی مستمر). بدیهی است برخورد فعال با کتاب درسی و انتظار صحیح از دانش‌آموز به تدوین کارنامه‌ی توصیفی در پایان سال منجر می‌شود، چرا که دقت در رفتار دانش‌آموزان ما را قادر به ارزیابی صحیح از توانمندی و یا نقطه ضعف آنان خواهد نمود.

در تغییر رویکرد این کتاب، فعال ساختن دانش‌آموزان است که متون درس، فعالیت‌ها و کاربرگ‌ها به گونه‌ای است که توجه دانش‌آموزان را به خود، دوران کودکی خود، فضای خانه خود و نیز موضوعاتی که در مدرسه‌اش می‌گذرد جلب می‌نماید و انتظار دارد که اظهار نظر کند. مسئولیت قبول کند و به هر حال در لابه‌لای درس، خود را و زندگی خویش را مطرح سازد. در بازدیدی که از چند مدرسه و دانش‌آموزان پایه‌ی سوم در برخی نقاط کشور داشتیم، متوجه شدم که دانش‌آموزان خیلی خوب توانسته‌اند با مطالب کتاب ارتباط برقرار کنند، چرا که خود و زندگی خود را در کتاب می‌دیدند و با بیان خاطره‌ها به صورت فعال و بانشاط در کلاس حاضر می‌شدند. کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی چهارم نیز با این رویکرد ادامه پیدا کرده و با موضوعاتی هم‌چون محله‌ی ما (محل زندگی دانش‌آموز) خرید در محله، نقشه‌ی محله و... آغاز می‌شود و با شناخت زندگی در شهر و روستا و... ادامه پیدا می‌کند. بله رویکرد کتاب، دانش‌آموز محور است و او را نسبت به محیط زندگی، روابط اجتماعی و قبول مسئولیت و انجام کار حساس می‌کند روش تدریس هم در این کتاب طبیعی است که متفاوت با گذشته باشد. آموزگار دیگر متکلم وحده نیست و دانش‌آموزان شنونده‌ی ساکت، بلکه با پاسخ به سؤالات طرح‌شده‌ی معلم در کلاس، اظهار نظر کردن، شرکت در بحث‌های کلاس، کار گروهی، انجام برخی فعالیت‌ها در منزل و خارج از کلاس و ارائه در کلاس،